

УДК 336.7

**Гноєвий В.Г.***кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри фінансів і банківської справи  
Кременчуцького інституту**Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля***Шацьких Н.Г.***старший викладач кафедри економіки та економічної кібернетики  
Кременчуцького інституту**Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

## ЛІЗИНГ ЯК МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

### LEASING AS A FINANCING MECHANISM INVESTING ACTIVITIES UNDER ECONOMIC CRISIS

#### АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто можливості застосування лізингових операцій для вирішення проблеми фінансування потреби підприємств у основних засобах в умовах обмеженості банківського кредитування. Наголошено на доцільності використання потенціалу лізингу у задоволенні потреб в інвестиційному капіталі з боку малого та середнього бізнесу.

**Ключові слова:** лізинг, інвестиційна діяльність, основні засоби, фінансування, кредитування.

#### АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены возможности применения лизинговых операций для решения проблемы финансирования потребности предприятий в основных средствах в условиях ограниченности банковского кредитования. Отмечена целесообразность использования потенциала лизинга в удовлетворении потребностей в инвестиционном капитале со стороны малого и среднего бизнеса.

**Ключевые слова:** лизинг, инвестиционная деятельность, основные средства, финансирование, кредитование.

#### ANNOTATION

The article deals with the possibility of leasing operations to address the financing needs of businesses in fixed assets with limited bank lending. Emphasized the usefulness of potential asset to meet the needs in investment capital by small and medium businesses.

**Keywords:** leasing, investment, fixed assets, financing, loans.

**Постановка проблеми.** В умовах економічної кризи, в якій перебуває наша країна, вітчизняні суб'єкти господарювання виявились позбавленими доступу до більшості джерел фінансування реалізації власних інвестиційних проектів. Досягнення цілей їх інвестиційної діяльності відкладено на невизначений термін. Недостатній обсяг власних коштів, дорожнеча або недоступність позикових ресурсів зводять нанівець намагання українських підприємств вирішити проблему підвищення власної конкурентоспроможності шляхом оновлення засобів виробництва за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел.

У цих умовах для реалізації вказаних цілей стає актуальним вивчення можливостей використання лізингу як відносної альтернативи банківському кредитуванню у вирішенні питання довгострокового фінансування підприємств.

#### Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню фінансового лізингу як форми залучення інвестиційних ресурсів присвячені роботи таких науковців, як В. Газман, О. Грищенко, В. Андрійчук, О. Олійник, Н. Кірко-рова, В. Ляшенко. У працях зазначених авторів висвітлюється проблема застосування фінансового лізингу в умовах країн з перехідною економікою, в яких немає усталених норм, традицій та широкої практики його використання.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Для України як держави, де лізинг ще не набув достатнього розповсюдження, важливим є вивчення причин його повільної інтеграції до кола практичних інструментів залучення інвестицій вітчизняних підприємств, а також факторів, що стримують цей процес.

**Мета статті** полягає у вивченні можливостей застосування лізингу як інструменту залучення інвестиційних ресурсів на підприємства, дослідженні переваг та недоліків такого виду фінансування інвестиційної діяльності, аналізі проблем, що виникають між учасниками лізингових відносин, а також визначенні напрямів активізації ринку лізингових послуг в Україні з метою актуалізації даного механізму фінансування інвестицій.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Питання фінансування інвестиційної діяльності кожне підприємство вирішує по-своєму. Зазвичай для цих цілей використовується прибуток або банківські кредитні ресурси. Проте у ситуації економічної кризи, коли доступ до банківського фінансування майже відсутній, а власні вільні ресурси обмежені необхідністю забезпечення поточних потреб у оборотних коштах, починається пошук альтернативних варіантів фінансування інвестиційних потреб. Світова практика показує, що саме лізингові операції є найбільш доцільним і оперативним методом фінансування, який, з одного боку, дозволяє реалізувати задачі стратегічного розвитку, а з іншого – сприяє збереженню поточної ліквідності підприємств.

На сьогодні лізинг є ефективним фінансовим інструментом інвестування розвитку економіки. Як відомо, через лізинг у Європі фінансується в середньому 25–30% усіх інвестицій. Крім того, це один із найпоширеніших у світовій практиці методів фінансування технічного оснащення та оновлення виробництва, який має давні традиції. В країнах із розвинутою ринковою економікою лізинг становить майже третину інвестицій в основні засоби, а в решті країн із високими показниками росту – від 10 до 15% (в Україні – лише 1,5%). У таких країнах Східної Європи, як Естонія, Чеська Республіка, Угорщина, Польща, співвідношення річного обсягу ринку лізингу та ВВП коливається від 2 до 5% (в Україні – всього 0,3%).

Однією з головних причин стрімкого та успішного розвитку лізингового ринку в провідних країнах світу є сприятлива державна політика у сфері регулювання лізингових операцій, зокрема, фінансового та податкового законодавства.

Зважаючи на великий ступінь зносу основних засобів у всіх сферах економічної діяльності в Україні та відсутність джерел фінансування оновлення основних засобів, лізинг може стати дієвим механізмом розвитку та оновлення інфраструктури підприємств, а також стимулом для приросту капіталу в економіку України [1].

Таким чином, мотивація отримання основних фондів у лізинг практично та сама, що і в разі залучення кредитних ресурсів, коли власних коштів не вистає. Проте сама процедура лізингових платежів може бути за домовленістю сторін значно гнучкішою, ніж у разі позикових відносин. Плюс платежі можуть здійснюватися і в товарній формі (компенсаційна форма лізингу). При цьому банки, як правило, не мають спеціальних програм і застосовують великі дисконти до застав – близько 50%.

При реалізації лізингової угоди і лізингодавець, і лізингоотримувач користуються певними перевагами:

- підприємство-орендар може розширити виробництво і налагодити обслуговування обладнання без великих одноразових власних фінансових витрат і без залучення позикових коштів, зокрема, банківського кредиту;

- пом'якшується гострота проблем обмеженості ліквідних коштів орендаря, витрати на придбання промислового устаткування розподіляються на весь термін дії лізингового договору;

- лізинг є більш гнучким джерелом, ніж позика, оскільки надає можливість обом сторонам виробити зручну схему виплат (наприклад, лізингові платежі можуть здійснюватися після отримання виручки від реалізації товарів, вироблених на орендованому устаткуванні);

- у балансі підприємства встановлюється і підтримується оптимальне співвідношення (пропорція) власного і позикового капіталу, оскільки не притягуються нові додаткові позикові кошти;

- орендар може періодично оновлювати морально старіюче устаткування без значних фінансових витрат і капітальних вкладень;

- податкові пільги і інші інвестиційні стимули, що поширюються на лізингові операції, дозволяють домовлятися про орендні ставки, за своїм рівнем іноді навіть нижче ставок поточною банківського відсотка;

- отримані активи, як правило, не числяться у лізингоотримувача на балансі, що звільняє його від сплати податку на це майно;

- у певних лізингових контрактах орендар отримує право пільгового придбання орендованого ним майна (устаткування) після закінчення контрактного терміну лізингового договору;

- лізинг забезпечує можливість отримання кваліфікованого сервісного і технічного обслуговування та ін.;

- висока гнучкість і облік кон'юнктури за лізинговим контрактом дають можливість оперативно реагувати на поточну зміну ринкової кон'юнктури в певних галузях промислового виробництва;

- забезпечується адекватність ціноутворення, оскільки лізингова фірма об'єктивно зацікавлена закуповувати промислове обладнання у фірм-постачальників за оптимальними цінами;

- важливою перевагою лізингу є та обставина, що він не погіршує зовнішню платіжну позицію країни і її платіжний баланс. За правилами міжнародного валютного фонду сукупні платіжні зобов'язання, що випливають з договорів оренди, не включаються до показника сукупної зовнішньої заборгованості країни;

- лізинг служить додатковим ресурсом (інструментом) фінансування, що важливо для банків та їх дочірніх лізингових організацій (підприємств) в плані активізації і диверсифікації сфер регулярної діяльності. У той же час необхідно підкреслити, що банки та інші кредитні установи, по суті, вимушені займатися лізингом, оскільки розвиток ринку лізингових послуг створює їм серйозну конкуренцію і до певної міри сприяє падінню рівня банківського відсотка, насамперед щодо довгострокового кредитування;

- лізингове фінансування об'єктивно пов'язано з меншим ризиком, ніж надання банківських довгострокових позик (особливо без адекватного забезпечення або гарантії);

- податкові пільги (якщо такі надаються) частково реалізуються і орендодавцем;

- більш тісні контакти з виробниками обладнання створюють для лізингодавців нові можливості ділового партнерства.

До специфічних недоліків лізингу можна віднести такі:

- для лізингоотримувача кінцева вартість лізингу виходить звичайно більш високою, ніж купівля обладнання в кредит (до складу лізингових платежів входять наступні статті:

амортизаційні відрахування; плата за кредитні ресурси, використані лізингодавцем на придбання лізингового майна; розмір комісійної винагороди лізингодавцю; плата за додаткові послуги лізингодавця; ПДВ);

– досить дорога нотаріальна реєстрація договорів лізингу, державне мито за яку на сьогодні складає 5% від вартості договору;

– необхідність внесення авансу в розмірі 25–30% від вартості угоди;

– платежі носять обов'язковий характер і проводяться у встановлені терміни незалежно від стану обладнання та результатів господарської діяльності;

– вигоди від прискореної амортизації обладнання дістаються лізингодавцю;

– лізинг збільшує фінансові ризики підприємства;

– у вітчизняних умовах необхідні додаткові гарантії або застава;

– юридична складність угоди та ін. [2].

Та, незважаючи на зазначені недоліки, лізинг є зручним джерелом фінансування, дає змогу зекономити обігові кошти, зменшує ступінь ризику, стимулює технологічне переоснащення й розширення виробництва.

Аналіз кількісних показників ринку лізингових послуг засвідчив, що 2014 р. став для лізингових компаній провальним. Через девальвацію гривні та погіршення платіжної дисципліни бізнесу більшість компаній згорнули свої програми – обсяг нових договорів скоротився вдвічі. До того ж незахищеність прав лізингових компаній спонукала їх більш обережно співпрацювати і з новими, і старими своїми клієнтами.

Торік у лізингових компаній з'явився цілий ряд проблем. Крім девальвації гривні, яка підкосила фінансове становище лізингоотримувачів (найчастіше лізингові договори укладаються з прив'язкою до курсу долара), лізингові компанії зіткнулися з недобросовісними клієнтами. Наприклад, агрохолдинг «Мрія» восени не просто відмовився виконувати зобов'язання перед кредиторами, але й не повертав належну лізингодавцям техніку [3].

Але, незважаючи на всі ризики, агросектор залишається одним з найбільш привабливих секторів української економіки. Зокрема, серед клієнтів компанії «ОТП Лізинг» 57% становлять компанії агросектору. Хоча з тим рівнем захисту прав кредиторів, який існує сьогодні, будь-яке фінансування – лізингове або банківське – може стати навіть для нього менш доступним.

Зокрема, у другій половині 2014 р. лізингові компанії переглянули умови співпраці з клієнтами та підвищили ставки по фінансуванню. Якщо до травня в компанії «Порше Лізинг Україна» вартість фінансування в доларах становила 9,9%, то у травні вона піднялась до 10,5%. Фінансування з прив'язкою до євро коштує 11,5%, а в гривні – плаваюча ставка,

яка залежить від тримісячного індексу UIRD. У «ОТП Лізинг» за 2014 р. вартість фінансування в гривні виросла з 18% до 23% [4].

Якщо врахувати одноразову комісію (від 0% до 2,5% ціни техніки), ефективна ставка лізингового фінансування у 2014 р. складала від 13% до 20,6% річних у гривні, 12,2% річних – у доларах і 12,5% річних – у євро.

На ціну лізингового фінансування перш за все впливає нестабільна ситуація з валютним курсом, внаслідок чого лізингові операції в іновалюті класифікуються лізингодавцями як операції підвищеного ризику.

Відповідно до зростання вартості фінансування зменшуються і кількісні показники ринку. Як свідчать дані Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, вартість укладених договорів фінансового лізингу за підсумками 2014 р. знизилася в порівнянні з 2013 р. на 76,43%.

Згідно з інформацією про стан і розвиток компаній-лізингодавців України, опублікованій на сайті регулятора, обсяг фінансування бізнесу за допомогою лізингу склав на 31 грудня 2014 р. 7,438 млрд. грн., що в 2,84 рази менше, ніж роком раніше. Загальна кількість укладених договорів фінансового лізингу скоротилося в 2014 р. на 19,1% – до 8,966 тис. Вартість об'єктів лізингу, які є предметом договорів, склала 5,877 млрд. грн. [1].

Вартість діючих договорів лізингу станом на 31 грудня 2014 р. склала 58573 млн. грн. За даними Нацкомфінпослуг, частка договорів підприємств транспортної галузі скоротилася за підсумками 2014 р. на 9,18 відсоткових пункти, до 62,56% всіх діючих договорів фінансового лізингу. Частка другого найбільшого споживача лізингових послуг – сільськогосподарської галузі – зросла в той же час на 5,15 в. п., до 19,18%. На 0,59 в. п. скоротилася частка добувної промисловості. Інші галузі продемонстрували незначну позитивну динаміку, збільшивши свої частки на 0,02–0,78 в. п. Частка галузей, що не входять до ТОП-10, виросла в загальній вартості договорів фінансового лізингу на 2,72 в. п., до 8,42% (рис. 1).

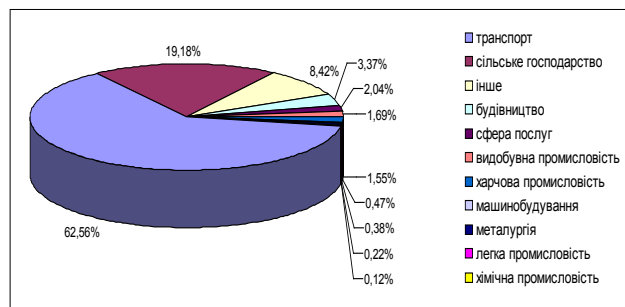
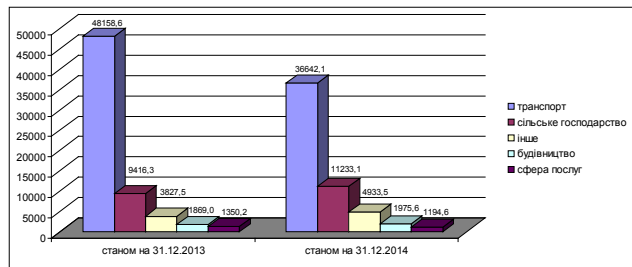


Рис. 1. Структура вартості діючих договорів фінансового лізингу за галузями на 31.12.2014 р.

Джерело: побудовано автором за матеріалами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [1]

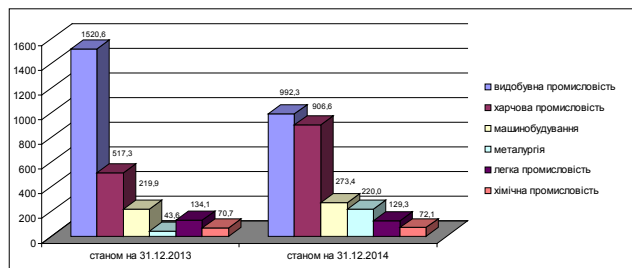
Обсяги договорів фінансового лізингу в розрізі галузей збільшилися в металургії (+ 404,6%), харчовій промисловості (+ 75,3%), інших галузях (+ 28,9%), машинобудуванні (+ 24,3%), сільському господарстві (+ 19,3%), будівництві (+ 5,7%) та хімічній промисловості (+ 2%). При цьому вартість діючих договорів знизилася у видобувній промисловості (-34,7%), на транспорті (-23,9%), у сфері послуг (-11,5%) і у легкій промисловості (-3,6%) [1].

Динаміка вартості договорів лізингу в розрізі галузей наведена на рис. 2 і 3.



**Рис. 2.** Динаміка вартості договорів лізингу в розрізі галузей, що займають в загальній сумі більшу частку, млн. грн.

Джерело: побудовано автором за матеріалами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [1]



**Рис. 3.** Динаміка вартості договорів лізингу в розрізі галузей, що займають в загальній сумі меншу частку, млн. грн.

Джерело: побудовано автором за матеріалами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [1]

Вітчизняні підприємства недостатньо розуміють переваги лізингу, що є однією із причин гальмування розвитку лізингу. До того ж послуги лізингу не так звичні для українського підприємця, як, наприклад, авто кредитування, тому на ринку сільськогосподарської техніки більшість угод укладається через компанії-виробники чи підприємства-дилери. Основний клієнтський попит лізингові компанії генерують через партнерські програми, а також різноманітні програми лояльності виробників (імпортерів або дилерів) сільгоспобладнання.

Як свідчать дані лізингових компаній, основна маса запитів по лізингу, зокрема сільгосптехніки, надходить від дрібних і середніх фермерських господарств. У той же час на ринку з'явилися фінансові інструменти, які є досить потужним конкурентом лізинговим програмам: спеціалізовані банківські продукти, програми

підтримки експорту від найбільших світових виробників сільгосптехніки і т. д. Що стосується великих корпоративних клієнтів, то такі звернення досить рідкісні, тому основна маса агрохолдингів має прямий доступ на зовнішні ринки капіталу, працює безпосередньо з світовими корпораціями.

Відсутність ефективних каналів інформації про лізингові послуги породжує стереотипне мислення клієнтів і недовіра до таких операцій, у той час, як в Америці і розвинених країнах Європи цей сервіс давно склав конкуренцію класичному автокредитуванню.

Рівень проникнення лізингу в загальному обсязі капітальних вкладень, зокрема в агробізнес, становить, за різними оцінками, від 3% до 8%. Середнє значення проникнення лізингу для країн Європейського Союзу – 12,5%, Росії – 28%, що свідчить про величезний потенціал лізингу в Україні [5].

Більшість лізингових компаній входить у банківський холдинг, або ж є представниками безпосереднього виробника техніки, але є і самостійні гравці ринку. Небанківські лізингові компанії або компанії, що працюють на власних ресурсах, можуть собі дозволити прийняття рішення в стислі терміни. У випадку з банківськими лізинговими компаніями процедура прийняття рішення подовжується за рахунок більш ретельного і забюрократизованого аналізу проекту.

Компанія, що входить у банківський холдинг, має ряд переваг, пов'язаних з доступом до технологій і ресурсів материнських структур. До того ж вона має можливість пропонувати клієнту комплексне обслуговування за пільговими тарифами (кредитно-депозитні послуги, зарплатні проекти, імпортерне/експортерне фінансування і т. д.).

**Висновки.** Лізинг є інноваційним для України інструментом залучення капіталу, що має чимале значення у період економічної кризи. Під час економічних потрясінь, обмеженій купівельній спроможності, значному безробітті цей вид діяльності завдяки своїй винятковій економічній природі спроможний зробити великий вклад у піднесення і розвиток національної економіки.

Лізинг цікавий в першу чергу тим, що дозволяє отримати об'єкт основних засобів в максимально стислі терміни і без відволікання оборотних коштів. Для великих підприємств існують і інші, іноді більш дешеві джерела фінансування, а також можливість отримання знижок від постачальників і виробників за рахунок обсягів придбаної техніки. В той же час для малого та середнього бізнесу лізинг може стати чи не єдиною можливістю мінімізувати свої витрати і зберегти оборотні кошти та ліквідність на прийнятному рівні.

Незважаючи на активний розвиток фінансової системи, ринок лізингових послуг в Україні перебуває на стадії становлення, а

більш широке використання цього фінансового інструменту можливо за умов виконання певних законодавчих та організаційних процедур. Серед них відзначимо необхідність підвищення доступності лізингових послуг, створення сприятливих умов для розвитку ринку лізингу та посилення конкуренції на ньому, вдосконалення існуючих механізмів контролю за діяльністю лізингових компаній, зменшення державного тиску на лізингові компанії, захисту прав споживачів.

Для подальшого розвитку ринку фінансового лізингу в Україні потрібно зосередитися на удосконаленні чинного законодавства про фінансовий лізинг, зокрема: вирішення проблемних питань, які виникають у разі порушення істотних умов договору, його дострокового розірвання, а також неповернення предмету лізингу; удосконалення порядку подання лізингодавцями до Нацкомфінпослуг звітності та розробка алгоритму заповнення звітних форм;

співпраця з банківськими установами щодо сприяння у кредитуванні лізингових угод.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/>.
2. Лукасевич И. Лизинг как форма привлечения капитала: три основных этапа / И. Лукасевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.prostobiz.ua/finansy/lizing/>.
3. Мойсеенко О., Ормоцадзе М. Як конфлікт із «Мрією» позначиться на ринку лізингу в Україні / О. Мойсеенко, М. Ормоцадзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.ua/ua/business/1382343-yak-konflikt-iz-mrieyu-poznachitsya-na-rinku-lizingu-v-ukrayini>.
4. Руденко В. Лізинг не виніс проблем / В. Руденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/>.
5. Ярмак О. Лизинг сельскохозяйственной техники: где, как, почем / О Ярмак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prostobiz.ua/>.